

Щербина В. В.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології перекладу та стратегічних комунікацій
Національної академії Національної гвардії України*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ТВОРІВ Ф. КУПЕРА

Анотація. Статтю присвячено аналізу корпусу реалій у художньому світі творів американського письменника Ф. Купера, чиє ім'я пов'язано із формуванням самобутньої національної літератури у Сполучених Штатах Америки. У своїх захоплюючих романах Купер не тільки осмислив історію своєї молоді країни, але й на тлі бурхливих історичних подій майстерно відтворив національно-патріотичний пафос життя Америки початку XIX століття.

Відомо, що історичні художні твори, які пов'язують читача з подіями далекого минулого, вимагають використання своєрідної системи лексичних засобів, необхідних для створення художнього світу твору. Провідну роль у функціонуванні цієї системи відіграють слова-реалії. У нашій статті використовується угруповання реалій за тематичним принципом. Проведене дослідження свідчить про те, що корпус реалій у романах Ф. Купера «Слідопит» та «Останній з могікан» є численним та різноманітним. Показано, що найчисельніша група містить слова-реалії, пов'язані з життям, побутом та традиціями індіанців, корінних жителів Північної Америки. Окрему групу утворюють реалії, які описують життя та звичаї англійських та французьких колонізаторів.

Події романів Ф. Купера «Слідопит» та «Останній з могікан» відбуваються на фоні величної та суворої північноамериканської природи. Група географічних реалій містить назви дерев, чагарників, рослин, тварин та птахів, що мають національно-культурне забарвлення.

Детальний опис життя та побуту різних індіанських племен, висвітлення їх традицій та культури обумовлюють значну кількість лексичних одиниць, які належать до групи етнографічних реалій. Назви будівель, господарчих приміщень, інструментів, предметів одягу, прикрас, посуду, їжі сприяють відтворенню національного колориту. Етнографічні реалії на позначення одягу слугують засобом індивідуалізації персонажів творів Ф. Купера.

Виходячи з художньо-тематичної структури історичних романів Купера, у групі суспільно-політичних реалій саме військові реалії мають істотну перевагу. Оскільки тема боротьби індіанських племен проти європейських колонізаторів є однією із центральних у романах Купера, військові реалії є органічним елементом творів письменника.

Показано, що найбільш поширеними способами відтворення слів-реалій в українському перекладі романів Купера є транскрипція, транслітерація, калькування та пошук перекладацького відповідника.

Ключові слова: історичний роман, художній образ, реалії, способи перекладу.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Істо-

ричний роман є одним з найбільш яскравих та захоплюючих літературних жанрів, в якому поєднуються реальні факти, історичні події та вигадані письменником сюжети і образи. Автор історичного художнього твору запрошує читачів до цікавої подорожі у далекі минулі часи та допомагає їм уявити та краще зрозуміти героїчне минуле своєї Батьківщини та інших країн світу. Історичний роман продовжує відігравати важливу роль у розвитку історичної теми у художній літературі. Цей літературний жанр відповідає бажанню людини відчувати себе безпосереднім учасником бурхливих історичних подій.

За думкою дослідника П. Вена, «справжній історизм не може шукати у точній відповідності з документами. Історичні твори відкривають можливість дізнаватися про історичні факти, торкатися історії. Історизм міститься у відтворенні психологізму епохи та проблематики її душі» [1, с. 5].

У світовій літературі історичний роман вважається достатньо молодим явищем, тим не менш, твори, які належать до цього жанру, датуються першими сторіччями до нашої ери. Формування історичної художньої літератури більшість дослідників пов'язують з ім'ям Вальтера Скотта, який створив цілу серію романів, присвячених історичним подіям, пов'язаним з формуванням національної монархії у Європі.

Ім'я американського письменника Фенімора Купера зазвичай асоціюється з історією розвитку американської літератури, яка формувалася водночас із становленням Сполучених Штатів Америки як незалежної держави. На початку XIX століття в Америці стає нагальною потреба у самобутній національній літературі та мистецтві, оскільки більшість американських письменників перебували під впливом європейських літературних традицій та творили за європейським зразком. Фенімор Купер був першим письменником, якому вдалося не тільки задовольнити потреби американських читачів, але й привнести у літературу національну самобутність та оригінальність. Перші романи Купера були написані під впливом Вальтера Скотта, який був надзвичайно популярним не тільки в Європі, але й на американському континенті. У своїх захоплюючих романах Купер не тільки осмислив історію своєї молоді країни, але й на тлі бурхливих історичних подій майстерно відтворив національно-патріотичний пафос життя Америки початку XIX століття.

Важливе місце у створенні історичного колориту займають своєрідні лексичні засоби, що пов'язують читача з подіями минулих часів. Незвичні для читача назви зброї, будов, одягу, їжі та інших деталей життя та побуту людини, допомагають нам краще уявити події минулого. Використання історичних, військових та побутових реалій є неодмінною ознакою історичного твору, важливою складовою моделі художнього світу, яку

створює автор. Реалії зазвичай належать до елементів мови, які не співпадають та не мають аналогів у мові перекладу. Відтворення реалій потребує від перекладача не тільки лінгвістичної компетентності, але й відповідних фонових знань. Майстерний переклад історичного твору сприятиме більш глибокому розумінню іноземної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за даною темою, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Питання про жанрові особливості історичного роману розглядалося у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Дослідник А. Г. Баканов [2] визначає основні періоди розвитку англійської літератури, акцентує увагу на етапах становлення історичного роману в Англії та аналізує ідейно-художні проблеми жанру. Вагомий внесок у розгляд питання про типологію історичної прози зробила дослідниця С. М. Андрусів [3]. Особливості створення історичного колориту у творах англійської та американської літератури розглядаються у роботах О. Ніколенко [4]. Дослідниця О. Попадинець [5] розкриває тему просвітництва в історичних романах В. Скотта у порівнянні з творчістю М. Старицького.

Дослідники Д. С. Наливайко та К. О. Шахова [6] висвітлюють закономірності та структури літературного процесу доби романтизму. Автори першого українського підручника з історії зарубіжної літератури розглядають творчість найяскравіших представників цього складного та багатогранного літературного напрямку. Одним із найвидатніших представників літератури романтизму став В. Скотт. «Новаторство Скотта у царині романної прози було таким значним та яскравим, що викликало шквал наслідувань. Шотландський бард став, по суті, батьком історичного роману, нового різновиду романного жанру» [6, с. 207].

Англійський літературознавець А. Дікінсон [7] зазначає, що В. Скотт створив новий тип героя, який «був чужим для усіх таборів і допомагав автору показувати будь-який конфлікт з різних боків» [7, с. 45]. Схожий тип персонажу можна знайти і у романах Ф. Купера, якого справедливо вважають «американським Вальтером Скоттом». Українські дослідниці Н. Ейшикіна [8], Т. Ружевич [9] аналізують образну систему найбільш популярних романів Ф. Купера та розмірковують над способами створення романтичного у творах письменника.

Вчений Д. Лукач розглядає питання про «зв'язок долі кожної окремої людини із історичною долею країни та концепцією історичної необхідності» [10, с. 49]. За думкою дослідника, «у другій половині XIX сторіччя історичний роман почали вважати жанром, якому притаманна своя специфіка. Важливе значення набуває підхід письменника до матеріалу, спосіб організації цього матеріалу і також ідейна та естетична спрямованість. Таким чином ідейно-змістові та художні особливості створюють синтез, який обумовлює специфіку історичного роману» [10, с. 59]. Питання про особливості історичної теми в англійській художній прозі висвітлюється у статтях української дослідниці Л. О. Фурсової [11].

Використання історичних та військових реалій є неодмінною ознакою історичного твору. У вітчизняному мовознавстві до проблеми визначення реалій зверталися дослідники Р. П. Зорівчак, А. Л. Сушка, В. О. Дмитренко, А. М. Муховецький, Т. Луньова. Такі вчені, як О. А. Кальніченко, М. І. Сливка, О. Хан висвітлюють питання про труднощі відтворення реалій

іноземною мовою, оскільки реалії належать до безеквівалентної лексики та називають предмети та поняття, які не мають аналогів у мові перекладу.

Творчість Ф. Купера завжди привертала увагу літературознавців та мовознавців. Жанрово-стилістичні особливості романів письменника, засоби створення яскравих персонажів та самобутнього історичного колориту стали предметом дослідження багатьох вчених. Разом з тим питання про специфіку відтворення реалій в українському перекладі творів Ф. Купера залишається поза увагою дослідників. Вирішення цієї проблеми сприятиме кращому розумінню історії та культурних традицій Сполучених Штатів Америки.

Мета дослідження – визначити особливості відтворення слів-реалій як засобу створення історичного колориту в українському перекладі творів Ф. Купера.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що історичні художні твори, які пов'язують читача з подіями далекого, вимагають використання своєрідної системи лексичних засобів, необхідних для створення художнього світу твору. Провідну роль у функціонуванні цієї системи відіграють слова-реалії. Дослідниця Р. П. Зорівчак зазначає, що «під реалією як перекладознавчою категорією слід розуміти «моно- та полілексемну одиницю, основне лексичне значення якої містить традиційно закріплену за нею комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови перекладу» [12, с. 159]. За думкою дослідниці, поняття реалії є змінною, відносною категорією, яка набуває особливої чіткості під час зіставлення двох мов або культур. Обсяг реалій мови-джерела постійно змінюється залежно від словникового складу цільової мови, особливостей матеріальної і духовної культури, що сприймає, від інтенсивності культурних та етнічних контактів відповідних мовних колективів.

Р. П. Зорівчак розглядає та систематизує реалії за двома різними принципами – історико-семантичним та структурним. Класифікація за історико-семантичним принципом, містить власне реалії та історичні реалії. Дослідниця зазначає, що «історичним реаліям властива сема *минуле*, пов'язана із старінням референта та виходом позначуваного ним із царини активної суспільної практики мовного колективу» [13, с. 70].

За структурним принципом розрізняються: реалії-одночлени, реалії-полічлени та реалії-фразеологізми [13, с. 190].

Болгарські науковці С. Влахов та С. Флорін створили предметну класифікацію реалій. Дослідники вважають реалії «особливими лінгвістичними категоріями, які є носіями національного або історичного колориту. Важливою ознакою реалій є тісний зв'язок між предметами, поняттями або явищами, що вони називають та народом чи країною, з одного боку та певним історичним періодом, з іншого боку» [14, с. 76].

У нашій статті використовується угруповання реалій за тематичним принципом. Проведене дослідження свідчить про те, що корпус реалій у романах Ф. Купера «Слідопит» та «Останній з могікан» є численним та різноманітним. Найчисельніша група містить слова-реалії, пов'язані з життям, побутом та традиціями індіанців, корінних жителів Північної Америки. Окрему групу утворюють реалії, які описують життя та звичаї англійських та французьких колонізаторів.

У художніх творах Купера використовуються слова-реалії із різних індіанських мов. Ці лексичні одиниці виконують важливу лінгвістичну функцію, пов'язану з відбиттям місце-

вого та хронологічного колориту дійсності, описаної в романі. Склад реалій у романах, є доволі різноманітним зі структурної та семантичної точки зору. Індіанські реалії у творах Купера представлені під кутом національно-культурної специфіки американського варіанта англійської мови. Оскільки англійські та європейські колоністи в Америці зіштовхнулися з багатьма явищами, відсутніми в європейській культурі, американський варіант англійської мови містить доволі велику кількість відповідних реалій, які відображують культуру та побут індіанців.

Події романів Ф. Купера «Слідопит» та «Останній із могікан» відбуваються на фоні величній та суворій північноамериканської природи. Група **географічних реалій** містить назви дерев, чагарників, рослин, тварин та птахів, що мають національно-культурне забарвлення. Слова на позначення різноманітних представників флори і фауни асоціюються лише з Північною Америкою: *loon – гагара; hemlock – північноамериканський різновид хвойного дерева; muskrat – ондатра, succotash – молода кукурудза; tamarack – модрина американська; sassafras – сасафрас; sugar tree – цукрове дерево* [15], [16]. Слова-реалії на позначення рослин та тварин належать до різних індіанських мов. Багато із цих лексичних одиниць потрапили у інші європейські мови за допомогою англійської мови.

Етнографічні реалії виконують у творах Ф. Купера важливу художню функцію, оскільки використовуються для створення яскравих літературних образів представників індіанського народу. Детальний опис життя та побуту різних індіанських племен, висвітлення їх традицій та культури обумовлюють значну кількість лексичних одиниць, які належать до групи етнографічних реалій. Назви будівель, господарчих приміщень, інструментів, предметів одягу, прикрас, посуду, їжі сприяють відтворенню національного колориту, дозволяють письменнику показати особливості повсякденного життя та побуту корінних жителів Північної Америки та слугують створенню певної історичної атмосфери. Етнографічні реалії на позначення одягу слугують засобом індивідуалізації персонажів творів Ф. Купера.

“He wore a hunting-shirt of forest-green, fringed with faded yellow, and a summer cap of skins which had been shorn of their fur. His moccasins were ornamented after the gay fashion of the natives, while the only part of his under dress which appeared below the hunting-frock, was a pair of buckskin leggings, that laced at the sides, and which were gartered above the knees, with the sinews of a deer. A pouch and horn completed his personal accoutrements” [15, с. 8]. – «На собі він мав зелену мисливську куртку, обшиту збіжжю-жовтою лиштвою, і літню шапку з обробленої шкіри. Його мокасини мали яскраві оздоби, за звичаєм тубільців, а єдиною частиною нижньої одягу, що виглядала з-під куртки, були шкіряні гамаші з шнурівками по боках та перев'язом із оленьчих жил понад коліньми. Ладівниця та ріжок довершували йому вбрання. Довга його рушниця стояла поруч, сперта об дерево» [16]. Портретна характеристика Соколиного Ока включає слова-реалії на позначення одягу: *hunting-shirt of forest-green, summer cap of skins, moccasins, hunting-frock, a pair of buckskin leggings*. Навіть колір вбрання героя (*forest-green*) підкреслює, що він невід'ємна частина цього небезпечного лісу. Деякі деталі одягу демонструють його дружні стосунки з індіанцями та повагу до їх традицій (*moccasins were ornamented after the gay fashion of the natives*). Портретний опис Соколиного Ока допомагає читачам зрозуміти, що

перед ними – досвідчений мисливець, вірний друг, хоробрий та спритний воїн. За думкою письменника, світ дикої природи, до якого належить Соколине Око, є зосередженням людяності, шляхетності, справедливості та моральної чистоти.

Слова-реалії у романах Купера використовуються не тільки для характеристики та індивідуалізації образів персонажів, створенню історичного колориту, але й для посилення комічного ефекту. Розглянемо портретний опис вчителя псаломспіва Давида.

“A sky-blue coat with short and broad skirts and low cape, exposed a long thin neck and longer and thinner legs. His nether garment was of yellow nankeen, closely fitted to the shape, and tied at his bunches of knees by large knots of white ribbon, a good deal sullied by use. Clouded cotton stockings and shoes, on one of the latter of which was a plated spur, completed the costume of the lower extremity of this figure. From beneath the flap of an enormous pocket of a soiled vest of embossed silk, heavily ornamented with tarnished silver lace, projected an instrument, which from being seen in such martial company, might have been easily mistaken for some mischievous and unknown implement of war” [15, с. 33] – «Блакитний сурдут з короткими й широкими полами та низьким коміром полишав на видноті довгу тонку шию та ще довші й тонші ноги. Штани з жовтої нанки, щільно по нозі, під коліньми були підв'язані в бантики білою стрічкою, давно вже від бруду посірілою. Темні бавовняні панчохи та черевики, на одному з яких красувалась посріблена острога, довершували нижню частину вбрання незнайомця. З великої кишені в завоженій шовковій камізьці, густо розшитій сріблом, стирчало щось таке, що в цьому вояцькому товаристві легко можна було прийняти за якесь грізне й невідоме знаряддя війни» [16].

Опис вбрання героя ніби підкреслює його дивакуватість та неспроможність піклуватися ані про себе, ані про тих, хто з ним поруч. Колір предметів одягу (*sky-blue coat, yellow nankeen, white ribbon*) виглядає абсолютно недоречним у суворому лісі, сповненому ворогів та небезпеки.

У романах Купера етнографічні реалії використовуються як важливий засіб розкриття національної специфіки індіанців та надають читачеві етнокультурну інформацію, необхідну для кращого розуміння подій художнього твору. До групи етнографічних реалій у романах «Слідопит» та «Останній із могікан» також належать: назви житла (*wigwam – вігвам, log cabin – дерев'яна хатина; marquee – намет*), назви транспортних засобів (*canoe of bark – каное з кори дерева; pirogue – пірога*), слова на позначення видів праці (*trapper – траппер; yeoman – йоман; Indian-runner – індіанець-гінець*), слова, пов'язані з культурними традиціями, назви звичаїв, обрядів та ритуалів (*totem – тотем; Manitou – Маніту; chivalrous scalping tuft – лицарський жмут волосся, eagle's plume – орлине перо*). У творах Купера слова-реалії виконують не тільки художню, але й естетичну та виховну функцію, оскільки використовуються для утвердження національної самобутності корінних народів Північної Америки та сприяють формуванню поваги до їх суворого способу життя, незвичайних традицій та вражаючих ритуалів.

Важливе місце у романі займають ономастичні реалії. До цієї чисельної групи належать: особисті імена (*Heyward – Гейворд; Chingachgook – Чингачгук; Uncas – Анкас; Duncan – Данкан; Magua – Магуа; Menowgua – Меногва; Wassawattimie – Васаватімі*); ім'я та прізвище (*Cora Munro – Корра Манро; Alice*

Munro – Еліс Манро; *David Gamut* – Девід Гамут), прізвиська (*red-skinned* – червоношкірий; *pale-skinned* – блідолиці; *Nimble Deer* – Стрибкий Олень; *Gray Head* – Сива Голова; *Open Hand* – Відкрита Долонь; *Hawk-eye* – Соколине Око; *Pathfinder* – Слідопит; *Bounding Elk* – Стрімкий Сохань; *Reed-that-bends* – Гнучка Тростина; *Long Rifle* – Довгий Карабін; *Maqua-Le Renard Subtile* – Хитрий Лис), назви індіанських племен (*Delawares* – делавари; *Mohicans* – могікани; *Mengwe* – мезги; *Maquas* – макуаси; *Iroquois* – ірокези; *Hurons* – гурони) [17] [18]. За думкою Купера, імена та прізвиська героїв стають у романі точним індикатором людської натури, оскільки відбивають не тільки зовнішні риси, але й їх характер та внутрішні якості персонажів. Письменник захоплюється традицією індіанців надавати точні ім'я-прізвиська, які віддзеркалюють саму сутність характеру людини. За індіанською традицією, людина спочатку отримує родове ім'я, а потім, залежно від її вчинків та поведінки у неї з'являються імена-прізвиська, які зазвичай мають оцінний характер.

Виходячи з художньо-тематичної структури історичних романів Купера, у групі суспільно-політичних реалій саме військові реалії мають істотну перевагу. Оскільки тема боротьби індіанських племен проти європейських колонізаторів є однією із центральних у романах Купера, військові реалії є органічним елементом творів письменника. Військові реалії виконують художню функцію, сприяють створенню відповідного історичного колориту та використовуються як характерологічні та стилістичні прийоми. У романах Купера «Слідопит» та «Останній з могікан» вони можуть бути розподілені на такі групи: назви зброї (*tomahawk* – томагавк; *short military rifle* – коротка військова рушниця; *scalping-knife* – ніж до скальпування; *stone hatchet* – кам'яний топірець; *wooden gun* – дерев'яний лук; *stone-headed arrow* – стріла з кам'яним наконечником; *hickory bow* – гікоровий лук), назви військових угруповань (*detachment* – загін; *band* – загін розвідників; *guard* – конвой; *cavalcade* – кавалькада), назви військових звань (*scouts* – розвідники; *trained hirelings* – королівські найманці; *combatants* – воїни; *straggler* – воїн; *warrior* – воїн), назви військових споруд та військового спорядження (*fort* – форт; *high-mettled military charger* – бойовий румак; *encampment* – військовий табір; *wagon* – візок; *pouch* – ладівниця) [15] [16].

Військові реалії у романах Купера є складовою більшості портретних описів та важливим джерелом інформації про персонажів твору. “A tomahawk and scalping-knife, of English manufacture, were in his girdle; while a short military rifle, of that sort which the policy of the whites and armed their savage allies, lay carelessly across his bare and sinewy knee” [15, с. 47]. – «Томагавк і ніж до скальпування, англійського виробу, стримали в нього за поясом, а коротка військова рушниця, того типу, яким білі озброювали своїх союзників-тубільців, недбало лежала на голому мускулястому коліні» [16]. Назви зброї у портретному описі Чингачгука є суттєвими елементами структури образу мудрого досвідченого воїна, оскільки допомагають письменнику вирішувати завдання всебічного розкриття особистості. Зброя у творах Купера є атрибутом воїнів, сильних та мужніх чоловіків, таких, як Чингачгук, його син Ункас та їх друг Натті Бампо.

“He also bore a knife in a girdle of wampum, like that which confined the scanty garments of the Indian, but no tomahawk. A pouch and horn completed his personal accoutrements, though

a rifle of great length leaned against a neighbouring sapling” [15, с. 8]. – «Він також носив ножа за поясом з черепашок, як і індіанці, однак томагавк в нього не було. Ладівниця та рижок довершували йому вбрання. Довга його рушниця стояла поруч, сперга об дерево» [16]. Слова-реалії у портретному описі Натті Бампо допомагають розкрити внутрішній світ героя, його характер та соціальний статус.

Адекватний переклад реалій, їх правильне розуміння та відтворення мовою перекладу вимагають від перекладача ґрунтовних фонових знань та вміння виходити за межі тексту в широкий контекст. Дослідниця Р. П. Зорівчак зазначає, що «основними способами відтворення слів-реалій українською мовою є транслітерація, транскрипція, переклад або заміна» [13].

Географічні реалії зазвичай перекладаються за допомогою транскрипції (*prairie* – прерії, *hickory* – гікори), транслітерації (*sassafras* – касофрас), або лексичного відповідника (*loon* – гагара, *succotash* – молода кукурудза, *tamarack* – модрина американська).

Етнографічні реалії часто відтворюються за допомогою калькування, яке може поєднуватися із необхідними лексико-граматичними трансформаціями: *hunting shirt* – мисливська сорочка, *scarlet jacket* – яскраво-червоні мундири; *milk of Long Knives* – молоко довгих ножів. Використання калькування є також доцільним під час перекладу власних імен персонажів: *Hawk Eye* – Соколине Око, *Long Carabine* – Довга Рушниця, *Red Dew* – Червона Роса. Транслітерація (*wigwam* – вігвам, *Tuscarora* – тускарора, *totem* – тотем) та транскрипція (*Manitou* – Маніту, *Chingachgook* – Чингачгук, *Uncas* – Анкас, *Menowgua* – Меногва) також є поширеними способами перекладу етнографічних реалій.

Військові реалії можуть перекладатися за допомогою транслітерації (*tomahawk* – томагавк, *fort* – форт) та калькування (*short military rifle* – коротка військова рушниця, *hickory bow* – гікоровий лук, *stone hatchet* – кам'яна сокира). Коли відтворення фонетичних та графічних особливостей слів-реалій або їх калькування не вбачається доцільним, перекладач вдається до пошуку функціонального відповідника у мові перекладу (*scout* – розвідник, *skulk* – ворожий шпигун, *warrior* – воїн, *high-mettled military charger* – бойовий румак; *encampment* – військовий табір; *wagon* – візок; *pouch* – ладівниця).

Військові слова-реалії у романах Ф. Купера можуть бути складовими фразеологічних одиниць, які зазвичай перекладаються за допомогою існуючого в українській мові відповідника (*to bury the hatchet* – укладати мир, *to dip up the hatchet* – оголошувати війну).

Висновки. За думкою багатьох літературознавців, історичні твори Ф. Купера вважаються джерелом реалій різних типів. Слова-реалії відіграють важливу роль у художньому творі, бо використовуються автором для створення культурного фону твору. Прикмети часу, побуту, опис типових споруд, зброї, зовнішності та одягу людей, їх традицій надають більш повне уявлення про події минулого, дозволяють читачеві правильно сприймати та оцінювати вчинки героїв художнього твору. Романи Ф. Купера пов'язані з описом явищ культури, побуту, різноманітних відносин між індіанськими племенами, обумовила використання лексичних одиниць, відсутніх і в англійській, і в українських мовах. У художніх творах Купера надані слова-реалії із різних індіанських мов. Ці слова виконують важ-

ливу лінгвостилістичну функцію, пов'язану з відбиттям місцевого та хронологічного колориту дійсності, описаної в романі. Склад реалій, що використовуються у романах, є доволі різноманітним зі структурної та семантичної точки зору. Етнографічні реалії у творах Купера представлені під кутом національно-культурної специфіки корінних жителів Північної Америки. Такі слова-реалії у тексті романі Купера виконують художньо-естетичну функцію та створюють яскравий образ індіанського народу.

Суспільно-політичні реалії вбачаються найбільш важливими для точного опису національно-специфічних особливостей історичних подій та повного втілення задуму автора. Виходячи з художньо-тематичної структури історичних романів Купера, присвячених боротьбі індіанських племен проти колонізаторів, можна пояснити істотну перевагу в суспільно-політичній групі військових реалій. Реалії на позначення одягу та військові слова-реалії слугують засобом індивідуалізації образу персонажу. Військові реалії є складовою більшої частини портретних описів у творах Купера.

Аналіз оригінальних текстів романів Ф. Купера та текстів перекладу українською мовою свідчить про те, що найбільш поширеними способами відтворення слів-реалій українською мовою є транскрипція, транслітерація, калькування та пошук перекладацького відповідника. Адекватний переклад слів-реалій дозволяє читачам краще уявити історію Північної Америки а також полегшує читання інших творів, пов'язаних з періодом колонізації північноамериканських територій.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в аналізі відтворення слів-реалій в українському перекладі романів В. Скотта.

Література:

- Vain P. How to write History. UK : Routledge. 2013. 453 p.
- Баканов А. Г. Історичний роман. Деякі ідейно-художні проблеми. *Література Англії ХХ століття*. Київ : Вища школа, 1993. С. 72–92.
- Андрусів С. М. Мости між часами. Про типологію історичної прози. *Українська мова і література в школі*. 1987. № 8. С. 14–20.
- Ніколенко О. Теорія та історія роману. *Всесвітня література*. 2007. № 1. С. 22–26.
- Попадинець О. Історична романтика Вальтера Скотта і Михайло Старицький: проблема типологічного підходу. Кам'янець-Подільський. Буйнецький, 2011. 240 с.
- Наливайко Д. С., Шахова К. О. Зарубіжна література доби романтизму. Тернопіль : Навчальна книга, 2001. 416 с.
- Dickenson A. The historical novel. London : Hyperion, 1992. 231 p.
- Ейшиксіна Н. Фенімор Купер та його улюблений герой Натті Бампо. Тернопіль, 2006. 10 с.
- Ружевич Т. Романтичні герої Фенімора Купера. *Зарубіжна література в школах України*. 2005. № 12. С. 50–54.
- Lucas G. Amerian Historical Fiction. New York, 2011. 352.
- Фурсова Л. О. Історична тема в художній прозі: Вальтер Скотт «Айвенго». *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2002. № 9. С. 26–30.
- Зорівчак Р. П. Реалія в художньому мовленні. Львів : Іноземна філологія, 1994. 286 с.
- Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. Львів : Іноземна філологія, 1989. 198 с.
- Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. М. : Высшая школа, 1986. 384 с.
- Cooper J. F. The Last of the Mohicans. М. : Издательство литературы на иностранном языке. 1978. 426 с.
- Купер Дж. Ф. Останній з могікан / пер з англ. В. Доценка. Київ : Країна мрій. 416 с.
- Cooper J. F. The Pathfinder. М. : Издательство литературы на иностранном языке. 1978. 436 с.
- Купер Дж. Ф. Слідопит / пер. з англ. В. Доценка. Львів : Видавництво Старого Лева. 2016. 452 с.

Shcherbyna V. Features of Reproducing Realia in Ukrainian Translation of F. Cooper's Novels

Summary. The article is devoted to the analysis of the set of realia in F. Cooper's artistic world. The writer's name is associated with forming original national literature in the United States of America. In his exciting novels Cooper took into consideration the history of his young country as well as skillfully revealed the national patriotic pathos of American life in the beginning of the XIX century on the background of turbulent historic events.

The historical fiction, known to connect readers with the events of the distant past, require the use the system of specific lexical means, necessary for creating the artistic world of the literary work. Words-realia perform the leading role in this system functioning. Grouping realia by thematic principle is used in this article. The research done shows that the set of realia in F. Cooper's novels "The Pathfinder" and "The last of the Mohicans" appears to be numerous and varied. It is shown that the most numerous group contains the realia connected with the way of life and traditions of Indians, the native inhabitants of North America. The realia describing the life and habits of English and French colonizers form the separate group.

The events in F. Cooper's novels "The Pathfinder" and "The last of the Mohicans" take place on the background of magnificent and severe North American nature. The group of geographical realia contains the names of trees, bushes, plants, animals and birds which have national and cultural coloring.

The detailed description of various Indian tribes' ways of life, highlighting their traditions and culture, determines the considerable amount of lexical units, belonging to the group of ethnographic realia. The names of buildings, household premises, tools, items of clothes, crockery, food contribute to creating unique national coloring. Ethnographic realia naming clothes are used as the means of individualization of F. Cooper's literary characters.

Taking into consideration artistic and thematic structure of F. Cooper's novels military realia have the significant advantage in the group of socio-political realia. As the theme of Indian tribes' struggle against European colonizers appears to be one of the central in Cooper's novels military realia seem to be the organic element of writer's works.

It is shown that the most common ways of translating realia into Ukrainian in Cooper's novels are transcription, transliteration, calque translation and looking for functional equivalent.

Key words: historical novel, artistic image, realia, techniques of translation.